

LATGALES IEDZĪVOTĀJU PSIHOLOĢISKĀS LABKLĀJĪBAS SATURS

Content of psychological well – being of Latgale population

Ēriks Kalvāns
Rēzeknes Augstskola

Abstract. *Psychological well-being affects all areas of a person's life, physical health and social well-being. High psychological well - being make a longer human life and provides continuous personal development and self-improvement.*

As shown by the results of studies, psychological well-being content varies among different ethnic groups and cultures. Thus, despite the accumulated theoretical and empirical material about the research challenges of wealth, not properly applied research results in other countries to a particular country or region, in this case - Latvia and the Latgale region. Socio-economic development in this region have the lowest rates. These facts raise the question of Latgale adverse socio-economic impact on the psychological well-being of its people. In view of these facts, this study aims are to investigate the population of Latgale psychological well-being level and content of this phenomenon.

Keywords: *psychological well – being, Latgale population, positive relationships, autonomy, environmental mastery, personal growth, purpose in life, self-acceptance.*

Ievads *Introduction*

Psiholoģiskā labklājība būtiski ietekmē visas cilvēka dzīves jomas, fizisko veselību un sociālo labklājību. Augsta psiholoģiskā labklājība padara garāku cilvēka dzīvi un nodrošina nepārtrauktu personības attīstību un pašpilnveidošanos (Svence, 2009).

Kā parāda pētījumu rezultāti, psiholoģiskās labklājības saturs atšķiras dažādās etniskās grupās un kultūrās (Biswas-Diener et.al., 2005). Tādējādi, neskatoties uz uzkrātā teorētiskā un empīriskā materiāla par pētāmo problēmu bagātību, nav korekti attiecināt citās valstīs veikto pētījumu rezultātus uz atsevišķu valsti vai reģionu, šajā gadījumā – Latviju un Latgales reģionu. Sociāli ekonomiskās attīstības jomā šajā reģionā ir viszemākie rādītāji Latvijā. Tā piemēram, iekšzemes kopprodukts uz vienu Rīgas iedzīvotāju 2007. gadā 15 reizes pārsniedza iekšzemes kopproduktu uz vienu Daugavpils rajona iedzīvotāju (Воронов, Лавриненко, 2011). Minētie fakti aktualizē jautājumu par Latgales nelabvēlīgās sociāli ekonomiskās situācijas ietekmi uz tās iedzīvotāju psiholoģisko labklājību. Ņemot vērā minētos faktus šī pētījuma mērķis ir izpētīt Latgales iedzīvotāju psiholoģiskās labklājības līmeni un šī fenomena saturu, kā arī noteikt dažu sociāli ekonomisko faktoru ietekmi uz minēto fenomenu. Šis pētījums tiek veikts pētījuma „Latgales iedzīvotāju ar dažādu laimes izjūtu psiholoģiskās labklājības saturs” izstrādes ietvaros.

Pētījuma empīrisko datu ieguvei un analīzei tika izmantota aptaujas metode - K. Rifas "Psiholoģiskās labklājības skalas" (C.D. Ryff. Scales of psychological well – being).

Empīriskā pētījuma bāze: valsts izglītības iestādes, Latgales reģiona valsts iestādes un privātie uzņēmumi.

Psiholoģiskās labklājības jēdziens *The concept of psychological well-being*

Vispasaules veselības aizsardzības organizācija terminu „psiholoģiskā labklājība” traktē kā pilnīgas fiziskās intelektuālās un sociālās labklājības stāvokli. Psiholoģiskā labklājība šajā koncepcijā tiek definēta kā galvenais cilvēka veselības kritērijs. Saskaņā ar Vispasaules veselības aizsardzības organizācijas ekspertu viedokli, psiholoģisko labklājību lielākā mērā nosaka pašvērtējums un sociālās piederības izjūta, nevis organisma bioloģiskās funkcijas, un tā ir saistīta ar cilvēka garīgo, sociālo un fizisko potenciālu realizāciju (Barefoot et.al., 1998).

Terminu „psiholoģiskā labklājība” (psychological well – being) rietumu psiholoģijā ieviesa pozitīvās psiholoģiskās funkcionēšanas (positive psychological functioning) pētnieks N. Bredberns (Bradburn, 1969).

20. gadsimta pēdējā dekādē psiholoģisko labklājību, pamatojoties uz K. Rifas psiholoģiskās labklājības teoriju, definē kā personības izaugsmes rādītāju, tā struktūrā izdalot sevis akceptēšanu, pozitīvas attiecības ar citiem, personisko izaugsmi, dzīves mērķi, prasmis īstenot ikdienas vajadzības un autonomiju (Ryff, 1989).

Šajā publikācijā Latgales iedzīvotāju psiholoģiskās labklājības saturs tiek empīriski pētīts pamatojoties uz eidemonisko psiholoģiskās labklājības traktējumu, kurš pārstāvēts K. Rifas psiholoģiskās labklājības teorijā.

Psiholoģiskās labklājības traktējums K. Rifas psiholoģiskās labklājības teorijā

Psychological well-being treatment C. Ryff psychological well-being theory

K. Rifas sešu faktoru teorija pārstāv mūsdienu psiholoģiskās labklājības teoriju avangardu un tiek diskutēta arī pēdējos gados (Springer et al., 2006; Ryff, Singer, 2006). K. Rifa eidemonisku pieeju psiholoģiskās labklājības skaidrojumā izprot kā katra indivīda unikālo potenciālu, attīstību un pašrealizāciju (Ryff, 1989). K. Rifa akcentē Aristoteļa doto teleoloģisko perspektīvu, ka augstākais labums nosaka mērķtiecīgu darbību.

Sešu faktoru teorijā ir integrētas tādu attīstības psihologu kā K. Bīlers, Ē. Ēriksons un L. Neigartenas atziņas arī humānistisko un eksistenciālo

psihologu, G. Olporta, V. Frankla, A. Maslova, K. Rodžera, kā arī klīnisko psihologu M. Jahodas un K. Junga idejas (Ryckman, 2008).

K. Rifa izvirza multidimensionālu psiholoģiskās labklājības modeli, ko veido seši pašaktualizācijas komponenti (skat. 1.tabulu).

1. tabula

**Psiholoģiskās labklājības komponenti K. Rifas psiholoģiskās labklājības modeli
(pamatojoties uz Ryff, Keyes, 1995)
*Psychological well-being components of K. Ryff psychological well-being model
(based on Ryff, Keyes, 1995)***

Psiholoģiskās labklājības komponents	Augsta psiholoģiskā labklājība	Zema psiholoģiskā labklājība
<i>Pašakceptēšana</i>	Pozitīva attieksme pret sevi un savu pagātņi; apzinās un pieņem dažādas sava „Es” puses	Nav apmierināts ar sevi; vilšanās savā pagātnē; norūpējies par noteiktām savas personības īpašībām
<i>Pozitīvas attiecības ar citiem</i>	Gūst baudu no siltām, uzticamām attiecībām ar citiem; rūpējas par citiem; spējīgs uz spēcīgu empātiju, pieķeršanos.	Tuvu, uzticamu attiecību ar citiem trūkums; grūti rūpēties par citiem, grūti būt atklātam un izrādīt siltumu attiecībās
<i>Autonomija</i>	Pašnoteikšanās un neatkarība; spējīgs izturēt sociālu spiedienu, domāt un uzvesties neatkarīgi; spējīgs uz uzvedības pašregulāciju	Rūp apkārtējo novērtējums, gaida no citiem šādu novērtējumu; pieņemot svarīgus lēmumus, orientējas uz apkārtējo viedokļiem
<i>Kompetence (prasme īstenot ikdienas vajadzības)</i>	Subjektam raksturīga meistarības un kompetences apkārtējās vides apgūvē; spēja veikt daudzveidīgu darbību izjūta;	Grūtības ikdienas darbu veikšanā; izjūta, ka nespēj uzlabot vai izmainīt apstākļus; nespēja apzināties iespējas
<i>Dzīves mērķa esamība</i>	Raksturīga dzīves mērķa esamība un dzīves virzības izjūta; savas pagātnes un tagadnes apzinātības izjūta	Trūkst dzīves apzinātības izjūtas; mērķu un dzīves virzības izjūtas trūkums; nespēja atrast mērķus pagātnē; pārliecības trūkums
<i>Personiskā izaugsme</i>	Personiskās attīstības un sava potenciāla realizācijas izjūta; saskata savu izaugsmi un ekspansiju; atvērtība jaunai pieredzei; novēro aizvien lielāku pašpilnveidošanos	Personiskās stagnācijas izjūta; uzlabojumu un ekspansijas izjūtas trūkums laika gaitā; garlaicības un neieinteresētības dzīvē izjūta;

Sevis akceptēšana saistās ar antīko imperatīvu „iepazīsti sevi”, kas K. Rifas teorijā nozīmē precīzu un adekvātu savu motīvu, izjūtu un rīcības uztveri. Sevis akceptēšana ir plašāks jēdziens par pašvērtējumu, tas ietver savu īpašību apzināšanos un pieņemšanu.

Pozitīvas attiecības ar citiem ir faktors, kas akcentē tuvu attiecību, spēju mīlēt, empātiju kā svarīgus personības brieduma kritērijus.

Personiskā izaugsme tieši korelē ar pašaktualizācijas konceptu un atbilst Aristoteļa eidemonijas teleoloģiskajai interpretācijai. Personiskā izaugsme K. Rifas teorijā ir sava potenciāla apzināšanās un pastāvīga iekšējo potenciālu attīstīšana, kas ir svarīgākais psiholoģiskās labklājības nosacījums (Ryff, Singer, 2006).

Dzīves mērķa faktors skar eksistenciālas perspektīvas, padarot cilvēka dzīvi apzinātāku, un, piešķirot tai virzības izjūtu.

Ikdienas prasību īstenošana K. Rifas teorijā tiek saprasta kā indivīda spēja izvēlēties vai radīt tādus apstākļus, kas atbilst personiskajai būtībai un ļauj efektīvi virzīt savu dzīvi.

Autonomiju komponents globāli tiek interpretēts kā indivīda spēja nepadoties sabiedrības spiedienam un ietekmei plašā dzīves norišu spektrā (Ryff & Singer, 2006).

Tādējādi, K. Rifas teorija piedāvā detalizētu psiholoģiskās labklājības struktūrmodeļi, kurā ir integrētas gan humānistiskās psiholoģijas, gan attīstības psiholoģijas, gan klīniskās psiholoģijas atziņas. Minētais K. Rifas modelis mūsdienu psiholoģijā ir gan teorētiski, gan empīriski vispilnīgāk izstrādātais psiholoģiskās labklājības modelis.

Pētījuma organizācija un norise ***Organization and procedure of investigation***

Pētījumam tika izvirzīts mērķis izpētīt Latgales iedzīvotāju psiholoģiskās labklājības saturu, pamatojoties uz K. Rifas izstrādāto sešu faktoru psiholoģiskās labklājības modeli.

Pētījumā tika iesaistīti Latgales reģiona iedzīvotāji no Balvu, Ludzas, Rēzeknes, Preiļu, Daugavpils, Krāslavas novadiem. Kopumā pētījumā piedalījās 300 respondenti. Tika veikta respondentu sociāli demogrāfiskā stratifikācija pēc dzimuma, vecuma, izglītības līmeņa, dzīvesvietas, nodarbošanās, ģimenes stāvokļa, materiālās nodrošinātības, reliģiskās un sociālās aktivitātes. Eksperimentālās izlases stratifikācija pēc minētajiem sociāli – demogrāfiskajiem parametriem tika veikta balstoties uz oficiālajiem Latgales iedzīvotāju ģenerālkopas statistiskajiem procentuālajiem datiem pēc minētajiem sociāli - demogrāfiskajiem parametriem ar gadījuma izlases metodi. Pētījums tika veikts kā individuāli, tā arī frontāli respondentu brīvajā laikā pēc iepriekšējas vienošanās ar viņiem. Piedalīšanās pētījumā bija brīvprātīga.

Empīrisko datu ieguvei tika izmantota šī pētījuma autora sastādīta sociāli demogrāfiskā aptauja un K. Rifas „Psiholoģiskās labklājības skalas”, kuras 2001. gadā Latvijas kultūrvidei adaptēja LU docētājas S. Voitkāne un S. Miezīte.

Izveidotajā respondentu grupā tika pētīti tādi iedzīvotāju psiholoģiskās labklājības satura elementi kā: sevis akceptēšana, pozitīvas attiecības ar citiem, personiskā izaugsme, dzīves mērķa esamība, prasme īstenot ikdienas vajadzības un autonomija. Bez tam tika noteiktas psiholoģiskās labklājības saturiskās atšķirības, ņemot vērā respondentu sociāli demogrāfiskos raksturojumus.

Pētījuma rezultāti *Results*

Pētījuma pirmajā etapā ar sociālās stratifikācijas aptaujas palīdzību tika iegūti sākotnējie sociāli demogrāfiskie dati par respondentu grupu, kuri ilustrēti 2. tabulā.

Izanalizējot iegūtos sociāli demogrāfiskos datus, iespējams secināt, ka respondentu sadalījums pēc dzimuma, vecuma, ģimenes stāvokļa, izglītības un dzīves vietas ir proporcionāls.

Pēc parametra „Nodarbošanās” prevalē strādājošie respondenti, aiz kuriem seko bezdarbnieki, bet vismazākais respondentu skaits raksturo studējošo jaunatni – šāds nevienmērīgs sadalījums atspoguļo Latgales reģiona oficiālās statistiskās proporcijas, atkarībā no respondentu nodarbošanās veida.

Jāatzīmē, ka eksperimentālās izlases sadalījums pēc materiālās nodrošinātības nav vienmērīgs: izlasē dominē respondenti ar vidēju ienākumu līmeni, savukārt vismazākais skaits raksturo respondentus ar augstiem ienākumiem. Minētais fakts atspoguļo objektīvo Latgales ekonomisko situāciju, kura raksturojas ar samērā augstu iedzīvotāju procentuālo skaitu, kuru ienākumi ir zemāki par valstī noteikto iztikas minimumu, kā ar zemu iedzīvotāju skaitu ar augstiem ienākumiem. Iegūtie dati aktualizē problēmu par iedzīvotāju ienākumu līmeņa ietekmi uz viņu laimes izjūtu un psiholoģisko labklājību, jo eksperimentāli pierādīts, ka valstīs ar zemu sociāli ekonomiskās attīstības līmeni, pie kurām pieskaitāma arī Latvija, un, it īpaši, Latgales reģions, iedzīvotāju psiholoģisko labklājību un laimes izjūtu būtiski ietekmē ienākumu līmenis (Diener & Biswas Diener, 2002; Diener, Seligman, 2004).

Pēc parametra „Reliģiskā aktivitāte” respondentu sadalījums ir samērā vienmērīgs, kaut gan jāatzīmē, ka proporcionāli vismazākais respondentu skaits raksturo Latgales iedzīvotājus ar augstu reliģisko aktivitāti. Savukārt, pēc parametra „Sociālā aktivitāte” pētāmās izlases respondentu sadalījums nav proporcionāls, jo pētāmajā izlasē dominē sociāli aktīvie respondenti, tomēr jāpiezīmē, ka respondentu skaits ar zemu sociālo aktivitāti ir pietiekams statistiski nozīmīgu rezultātu iegūšanā.

2. tabula

Latgales respondentu izlases sociāli demogrāfiskais sadalījums
Latgale respondents socio-demographic distribution of the sample

Sociāli demogrāfiskie parametri				
		Oficiālie statistiskie dati procentos	Izlases respondentu skaits (N)	Izlases procentuālais sastāvs (%)
Dzimums	Vīrieši	46 %	111	37,0
	Sievietes	54%	189	63,0
Vecums	18 - 20	7,6%	60	20,1
	21 - 35	18,6%	90	30,0
	36 - 45	14,0%	71	23,6
	46 - 61	23,6%	79	26,3
Ģimenes stāvoklis	Precējies	43,9%	143	47,7
	Neprecējies	56,1%	157	52,3
Izglītība	Skolas	29,1%	93	31,0
	Vidējā profesionālā	32,7%	103	34,3
	Augstākā	23,9%	86	34,7
Dzīves vieta	Pilsēta	69%	189	63,0
	Rajons	31%	111	37,0
Nodarbošanās	Studē	8,3%	50	16,6
	Strādā	43,9%	172	57,3
	Bezdarbnieks	22,7%	78	26,0
Materiālā nodrošinātība	Zema (zem 177 latu uz cilvēku)	32,4%	95	31,6
	Vidēja (177 - 250 latu uz cilvēku)	56,1%	155	51,6
	Augsta (virs 250 latu uz cilvēku)	11,5%	50	16,6
Reliģiskā aktivitāte	Neapmeklēju baznīcu (zema reliģiskā aktivitāte)	Nav oficiālu datu	99	33,0
	Apmeklēju baznīcu reizēm (vidēja reliģiskā aktivitāte)	Nav oficiālu datu	129	43,0
	Apmeklēju baznīcu regulāri (augsta reliģiskā aktivitāte)	Nav oficiālu datu	72	24,0
Sociālā aktivitāte	Cenšos piedalīties sabiedriskajā dzīvē un palīdzēt cilvēkiem (sociāli aktīvs)	Nav oficiālu datu	234	78,0
	Necenšos piedalīties sabiedriskajā dzīvē un palīdzēt cilvēkiem (sociāli neaktīvs)	Nav oficiālu datu	66	22,0

Nākamajā pētījuma posmā ar K. Rifas metodikas „Psiholoģiskās labklājības skalas” tika analizēts psiholoģiskās labklājības saturs visā respondentu grupā, neatkarīgi no sociāli demogrāfiskajiem rādītājiem. Iegūtie rezultāti sākotnēji tika analizēti ar Kolmogorova Smirnova testa (One - Sample Kolmogorov – Smirnov Test) palīdzību (SPSS programma), lai pārbaudītu rezultātu atbilstību normālai sadalei. Tika konstatēts, ka iegūtie rezultāti pēc visiem K. Rifas „Psiholoģiskās labklājības skalu” komponentiem atbilst normālai sadalei ($p > 0,05$), tādēļ turpmāk rezultātu analīzē iespējams pielietot vidējās vērtības un Pīrsona korelācijas koeficientu.

Iegūtie dati par Latgales iedzīvotāju psiholoģiskās labklājības saturu tika analizēti ar SPSS programmas palīdzību. Sākotnēji tika noteikts kopējais psiholoģiskās labklājības līmenis visā respondentu grupā (skat. 3. tabulu)

3. tabula

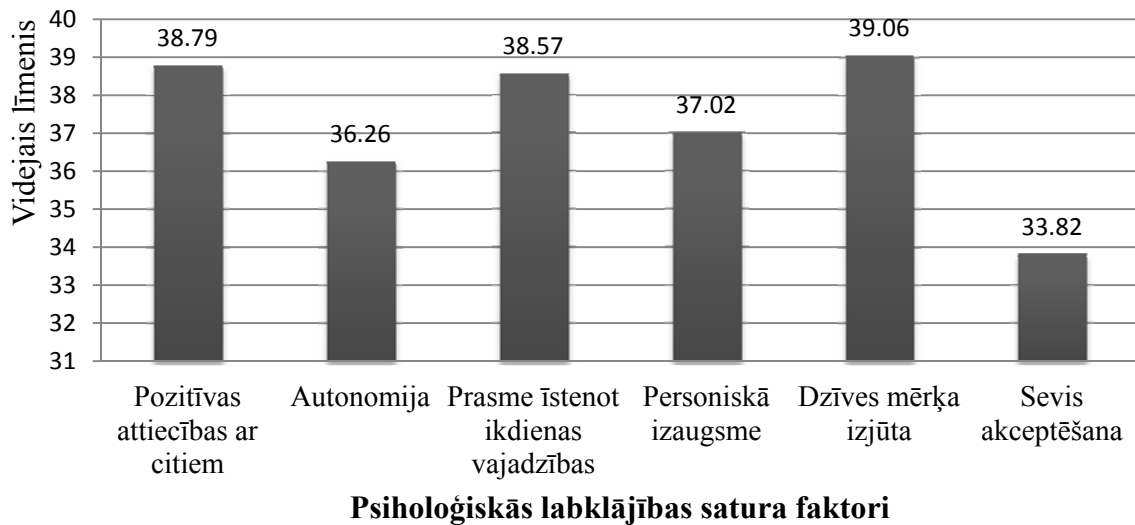
Latgales iedzīvotāju kopējais psiholoģiskās labklājības līmenis
Latgale population overall psychological well-being

Statistiskie rādītāji	Psiholoģiskās labklājības līmenis
Respondentu skaits	300
Respondenti ar augstu psiholoģiskās labklājības līmeni (% no kopējā respondentu skaita)	20,7 %
Respondenti ar vidēju psiholoģiskās labklājības līmeni (% no kopējā respondentu skaita)	62,3 %
Respondenti ar zemu psiholoģiskās labklājības līmeni (% no kopējā respondentu skaita)	17 %

Analizējot iegūtos rezultātus, iespējams konstatēt, ka kopējais respondentu psiholoģiskās labklājības līmenis vērtējams kā vidējs – 223,5 punkti pēc K. Rifas testa. Pētāmo respondentu grupā tika konstatēts, ka augsta psiholoģiskā labklājība raksturīga tikai 20,7 % respondentu, tajā pat laikā dominē respondenti ar vidēju psiholoģiskās labklājības līmeni – 62,3 %. Savukārt, zems psiholoģiskās labklājības līmenis konstatēts 17 % respondentu. Minētie fakti aktualizē Latgales iedzīvotāju psiholoģiskās labklājības uzlabošanas problēmu.

Nākamajā pētījuma etapā tika analizēts Latgales iedzīvotāju psiholoģiskās labklājības saturs, kura rezultāti ilustrēti 2. attēlā. Šajā attēlā ilustrēti psiholoģiskās labklājības saturu veidojošo elementu vidējie aritmētiskie līmeņi, kurus uzrādīja respondenti.

Analizējot Latgales iedzīvotāju psiholoģiskās labklājības saturu iespējams konstatēt, ka respondentu psiholoģiskās labklājības profilā dominē komponents „Dzīves mērķa izjūta”, kas vērtējams kā faktors, kas paaugstina cilvēka psiholoģisko labklājību un sekmē laimes izjūtu, kā arī sniedz cilvēka dzīvei virzības izjūtu un apzinātību.

2.att. Latgales iedzīvotāju psiholoģiskās labklājības saturs
Fig 2 Content of Psychological well-being of the Latgale population

Nākamie psiholoģiskās labklājības satura elementi, kuru izteiktība respondentu psiholoģiskās labklājības saturā ir gandrīz vienāda ir „Pozitīvas attiecības ar citiem” (38,79) un „Prasme īstenot ikdienas vajadzības” (38,57). Spēja veidot pozitīvas attiecības ar citiem paredz to, ka personība gūst baudu no siltām, uzticamām attiecībām ar citiem, rūpējas par citiem, spējīga uz spēcīgu empātiju un pieķeršanos. Savukārt prasme īstenot ikdienas vajadzības saistīta ar spēju veidot savu personisko vidi, atbilstoši savas personības īpašībām, kā arī raksturīga savas kompetences un spējas veikt daudzveidīgu darbību izjūta. Abi minētie faktori būtiski sekmē personības kopējo psiholoģisko labklājību, tomēr, jākonstatē, ka pētāmajā grupā šo faktoru attīstības līmenis ir vidējs.

Diemžēl personiskās izaugsmes komponents, kurš, saskaņā ar psiholoģiskās labklājības eidemonisko traktējumu, ir galvenais šī fenomena parametrs, pētāmajā grupā ir izteikts vidējā līmenī (37,02), kas nozīmē, ka respondentiem var trūkt sava potenciāla realizācijas un izaugsmes izjūta, kas hipotētiski var būt saistīta ar Latgales zemo sociāli ekonomiskās attīstības līmeni, kas ierobežo personības potenciāla attīstības iespējas.

„Autonomijas” komponents respondentu psiholoģiskās labklājības saturā ir viens no sliktāk attīstītajiem šī fenomena komponentiem. Esošais autonomijas attīstības līmenis paredz zināmu neatkarības izjūtas trūkumu, rūpes par apkārtējo novērtējumu, pieņemot svarīgus lēmumus, iespējama orientācija uz apkārtējo viedokļiem.

Viszemākais attīstības līmenis konstatēts komponentam „Sevis akceptēšana”, kas paredz zināmu neapmierinātību ar sevi, vilšanās savā pagātnē, rūpes par noteiktām savas personības īpašībām.

Pētījuma noslēgumā tika noteikts vai respondentu psiholoģisko labklājību ietekmē tādi sociāli demogrāfiskie faktori kā dzimums, ģimenes stāvoklis,

dzīves vieta, izglītības līmenis, nodarbošanās, materiālā nodrošinātība, reliģiskā un sociālā aktivitāte. Pētāmo mainīgo saiknes apstiprināšanai vai noliegšanai tika izmantots Pīrsona korelācijas koeficienta aprēķins, tika analizēta saikne starp respondentu sociāli demogrāfiskajiem raksturojumiem un viņu psiholoģisko labklājību.

Analizējot sociāli demogrāfisko faktoru ietekmi uz respondentu kopējo psiholoģisko labklājību, tika konstatēts, ka visvairāk šo fenomenu ietekmē respondentu sociālā aktivitāte ($p=0,772$ „sociāli aktīvie”; $p=0,636$ „zema sociālā aktivitāte”) un nodarbošanās ($p=0,779$ „studējošie”; $p=0,752$ „strādājošie”; $p=0,655$ „bezdarbnieki”). Savukārt pārējie sociāli demogrāfiskie faktori: dzimums, ģimenes stāvoklis, dzīves vieta, izglītības līmenis, materiālā nodrošinātība, reliģiskā neatstāj būtisku ietekmi uz respondentu kopējo psiholoģiskās labklājības līmeni. Tomēr vērojama minēto faktoru ietekme uz atsevišķiem psiholoģiskās labklājības saturu veidojošiem komponentiem (skat. 4. tabulu).

4. tabula

Sociāli demogrāfisko faktoru ietekme uz psiholoģiskās labklājības saturu
Socio-demographic factors on the psychological well-being content

Ietekmējošie sociāli demogrāfiskie faktori	Psiholoģiskās labklājības satura komponents
<i>Dzimums</i>	Autonomija; Personiskā izaugsme; Sevis akceptēšana
<i>Ģimenes stāvoklis</i>	Autonomija
<i>Nodarbošanās</i>	Autonomija; Prasme īstenot ikdienas vajadzības; Personiskā izaugsme; Dzīves mērķa izjūta.
<i>Materiālā nodrošinātība</i>	Autonomija; Personiskā izaugsme; Dzīves mērķa izjūta; Sevis akceptēšana.
<i>Izglītība</i>	Prasme īstenot ikdienas vajadzības; Personiskā izaugsme; Sevis akceptēšana.
<i>Dzīves vieta</i>	Pozitīvas attiecības ar citiem; Autonomija
<i>Reliģiskā aktivitāte</i>	Pozitīvas attiecības ar citiem; Autonomija; Personiskā izaugsme; Dzīves mērķa izjūta
<i>Sociālā aktivitāte</i>	Pozitīvas attiecības ar citiem; Personiskā izaugsme; Dzīves mērķa izjūta; Prasme īstenot ikdienas vajadzības

Analizējot respondentu dzimuma ietekmi uz atsevišķiem psiholoģisko labklājību veidojošajiem komponentiem, iespējams konstatēt, ka autonomijas komponents vīriešu psiholoģiskās labklājības struktūrā izteikts vairāk ($p=0,409$), nekā sievietēm ($p=0,355$). Savukārt sievietes ($p=0,517$; $p=0,684$) pārspēj vīriešus ($p=0,436$; $p=0,590$) pēc personiskās izaugsmes un sevis akceptēšanas komponentiem.

Tika konstatēts, ka ģimenes stāvoklis ietekmē tikai psiholoģiskās labklājības autonomijas komponentu – neprecētie respondenti ($p=0,450$) pēc šī indikatora pārspēj precētos ($p=0,292$) respondentus.

Nodarbošanās ietekmē vairākus psiholoģiskās labklājības komponentus. Pēc autonomijas indikatora bezdarbnieki ($p=0,554$ pārspēj strādājošos ($p=0,294$) un studentus ($p=0,447$). Savukārt visaugstākā prasme īstenot ikdienas vajadzības raksturīga strādājošajiem ($p=0,679$) respondentiem, bet viszemākā – bezdarbniekiem ($p=0,322$). Pēc indikatora personiskā izaugsme strādājošie ($p=0,506$) pārspēj studentus ($p=0,372$), bet viszemākā līmenī šis faktors raksturīgs bezdarbniekiem ($p=0,353$). Beidzamais psiholoģiskās labklājības indikators, kuru ietekmē respondentu nodarbošanās ir dzīves mērķa izjūta. Visaugstākais šī komponenta līmenis konstatēts studentiem ($p=0,488$), bet viszemākais bezdarbniekiem ($p=0,358$).

Analizējot materiālās nodrošinātības ietekmi, tika noteikts, ka psiholoģiskās labklājības autonomijas komponents visaugstākā līmenī raksturīgs respondentiem ar vidējiem ienākumiem ($p=0,402$), bet viszemākais – respondentiem ar augstiem ienākumiem ($p= - 0,164$). Savukārt respondenti ar augstiem ienākumiem ($p=0,625$) pārspēj personiskās izaugsmes rādītājiem pārspēj respondentus ar zemiem ienākumiem ($p=0,609$), bet viszemākais šī indikatora līmenis tika konstatēts respondentiem ar vidēju ienākumu līmeni ($p=0,440$). Dzīves mērķa izjūtas augstākais līmenis tika konstatēts respondentiem ar augstiem ienākumiem ($p=0,722$), bet zemākais šī komponenta attīstības līmenis konstatēts respondentiem ar zemiem ienākumiem ($p=0,411$). Pēc sevis akceptēšanas indikatora respondenti ar zemiem ienākumiem ($p=0,742$) apsteidz respondentus ar augstiem ienākumiem ($p=0,616$), bet viszemākais līmenis konstatēts vidēju ienākumu respondentu grupā ($p=0,591$).

Pēc faktora „Izglītība”, iespējams secināt, ka visaugstākais prasmes īstenot ikdienas vajadzības komponenta līmenis raksturīgs respondentiem ar augstāko izglītību ($p=0,715$), bet viszemākais – respondentiem ar skolas izglītību ($p=0,595$). Visaugstākais personiskās izaugsmes līmenis raksturīgs respondentiem ar augstāko izglītību ($p=0,543$), kā nākamie seko respondenti ar vidējo speciālo izglītību ($p=0,470$), un, visbeidzot, respondenti ar skolas izglītību ($p=0,384$). Sevis akceptēšana visvairāk izteikta augstākās izglītības respondentu grupā ($p=0,719$), kurai seko respondentu grupa ar skolas izglītību ($p=0,682$). Bet viszemākā līmenī šis parametrs ir respondentiem ar vidējo profesionālo izglītību ($p=0,523$).

Tika konstatēta noteikta respondentu dzīves vietas ietekme uz tādiem psiholoģiskās labklājības komponentiem kā pozitīvas attiecības ar citiem un autonomija. Pēc abiem minētajiem komponentiem lauku iedzīvotāji ($p=0,705$; $p=0,405$) pārspēj pilsētas iedzīvotājus ($p=0,592$; $p=0,328$).

Respondentu reliģiskā aktivitāte ietekmē pozitīvu attiecību ar citiem, autonomijas, dzīves mērķa izjūtas komponentus. Respondenti ar augstu

religisko aktivitāti tika konstatēts augstākais pozitīvu attiecību ar citiem līmenis ($p=0,751$), bet zemākais šī komponenta līmenis tika konstatēts respondentiem ar vidēju religisko aktivitāti ($p=0,605$). Savukārt visaugstākais autonomijas līmenis tika konstatēts respondentiem ar zemu religisko aktivitāti ($p=0,452$), šiem respondentiem seko cilvēki ar augstu religisko aktivitāti ($p=0,413$), bet viszemākais autonomijas līmenis konstatēta respondentiem ar vidēju religisko aktivitāti ($p=0,347$). Visaugstākā personiskās izaugsmes izjūta konstatēta respondentiem ar zemu religisko aktivitāti ($p=0,525$), bet viszemākais šī parametra līmenis respondentiem ar augstu religisko aktivitāti ($p=0,400$). Analogiski rezultāti konstatēti pēc dzīves mērķa izjūtas parametra: visaugstākais līmenis konstatēts respondentiem ar zemu religisko aktivitāti ($p=0,520$), bet viszemākais – respondentiem ar augstu religisko aktivitāti ($p=0,295$).

Sociālās aktivitātes faktors būtiski ietekmē gan kopējo psiholoģisko labklājību, gan atsevišķus tās komponentus. Respondentiem ar augstu sociālo aktivitāti ($p=0,645$) pozitīvas attiecības ar apkārtējiem ir augstākā līmenī, nekā respondentiem ar zemu sociālo aktivitāti ($p=0,490$). Analogiski rezultāti konstatēti pēc prasmes īstenot ikdienas vajadzības, personiskās izaugsmes un dzīves mērķa izjūtas komponentiem, kuri respondentiem ar augstu sociālo aktivitāti ir izteikti augstākā līmenī ($p=0,650$; $p=0,498$; $p=0,501$), nekā respondentiem ar zemu sociālo aktivitāti ($p=0,508$; $p=0,287$; $p=0,273$).

Secinājumi *Conclusions*

1. Psiholoģiskās labklājības filozofiskais pamatojums balstās Aristoteļa eidemonisma koncepcijā, saskaņā ar kuru cilvēka laime tiek saistīta ar personiskā potenciāla realizāciju.
2. Psiholoģiskās labklājības interpretācija mūsdienu psiholoģijā pamatojas balstās uz K. Rifas psiholoģiskās labklājības teoriju un šīs teorijas ietvaros izveidoto psiholoģiskās labklājības modeli, kura struktūru veido seši galvenie elementi: sevis akceptēšana, pozitīvas attiecības ar citiem, personiskā izaugsme, dzīves mērķis, prasme īstenot ikdienas vajadzības un autonomija.
3. Psiholoģiskā labklājība būtiski ietekmē visas cilvēka dzīves jomas, fizisko veselību un sociālo labklājību. Augsta psiholoģiskā labklājība padara garāku cilvēka dzīvi un nodrošina nepārtrauktu personības attīstību un pašpilnveidošanos.
4. Latgales iedzīvotāju kopējais psiholoģiskās labklājības līmenis vērtējams kā vidējs.

5. Izpētītajā Latgales iedzīvotāju izlasē psiholoģiskās labklājības saturā dominē tādi komponenti kā dzīves mērķa izjūta un pozitīvas attiecības ar citiem. Savukārt viszemākajā līmenī ir sevis akceptēšana un autonomija.
6. Kā būtiskākie kopējo psiholoģisko labklājību noteicošie sociālie faktori tika konstatēti sociālā aktivitāte un nodarbošanās.
7. Tādi sociāli demogrāfiskie faktori kā dzimums, ģimenes stāvoklis, dzīves vieta, izglītības līmenis, materiālā nodrošinātība, reliģiskā neatstāj būtisku ietekmi uz respondentu kopējo psiholoģiskās labklājības līmeni. Tomēr vērojama minēto faktoru ietekme uz atsevišķiem psiholoģiskās labklājības saturu veidojošiem komponentiem. Visplašākais ietekmes spektrs ir tādiem faktoriem kā izglītības līmenis un reliģiskā aktivitāte.

Summary

Psychological well-being affects all areas of a person's life, physical health and social well-being. High psychological well-being make a longer human life and provides continuous personal development and self-improvement.

As shown by the results of studies of psychological well-being content varies among a different ethnic groups and cultures. Thus, despite the accumulated theoretical and empirical material about the research challenges of wealth, not properly applied in other countries of research results to a particular country or region, in this case - Latvia and the region. The indicators of socio-economic development in the region are the lowest in Latvia. For example, gross domestic product per one Riga inhabitant in 2007 15 times overcomes the gross domestic product per Daugavpils region inhabitant. These facts raise the question of Latgale adverse socio-economic impact on the psychological well-being of its citizens. Taking into consideration these facts, this study aims to investigate the population of Latgale psychological well-being, and the contents of this phenomenon and to identify some of the socio-economic factors influencing on this phenomenon. This research is carried out in the framework of the promotion paper "Latgale people with different happiness psychological well-being content".

Analysing of psychological well-theoretical aspects of interpretation, the author came to the following conclusions:

1. Psychological well-being philosophical justification is based on Aristotle's conception of eudemonism, according to which human happiness is related to the realization of personal potential.
2. An interpretation of psychological well-being modern psychology is based on K. Reef's psychological well-being theory and the theory of psychological well-being within the established model, the structure consists of six main elements: self-acceptance, positive relations with others, personal growth, purpose of life, the ability to exercise everyday needs and autonomy. Besides understanding the phenomenon of psychological well-being of modern psychology adds significant value R. Raerin's and L. Deci's self-determination theory.

3. Psychological well-being affects all areas of a person's life, physical health and social well-being. High psychological well make a longer human life and provides continuous personal development and self-improvement.

As result of the analysis of Latgale population psychological well-being and socio-demographic factors iinfluencing on it can be concluded:

1. Latgale population overall psychological well-being is assessed as moderate.
2. The following components such as life a sense of purpose and positive relationships with others in the content of psychological well-being of the population are dominated among Latgale respondents in the frame of research. Whereas the self-acceptance and autonomy are at the lowest level .
3. As the most important overall psychological well-being of the social determinants were found in social activity and occupation. It can be defined a job (employment), social status, religiosity (belief in God), family relationships, participation in public life (social relations), health, material security, education, leisure and personal development
4. These socio-demographic factors such as gender, marital status, place of residence, education level, physical security, religious non-significant effect on respondents' overall psychological well-being. However, the observed factors effect on main individual psychological well-being content components. The widest range of influence are on such factors as level of education and religious activity.

IEGULDĪJUMS TAVĀ NĀKOTNĒ

Šis darbs izstrādāts ar Eiropas Sociālā fonda atbalstu projektā
«Atbalsts Daugavpils Universitātes doktora studiju īstenošanai»
Vienošanās Nr. 2009/0140/1DP/1.1.2.1.2/09/IPIA/VIAA/015

Literatūra ***Bibliography***

1. Barefoot, J.C., Maynard, K.E., Beckham, J.C., Brummett, B.H., Hooker, K. & Siegler, I.C. (1998). Trust, Health, and Longevity. *Journal of Behavioral Medicine*, 21 (6), 517-526.
2. Biswas-Diener, R., Vitterso, J., & Diener, E. (2005). Most People are Pretty Happy, but There is Cultural Variation: The Inughuit, The Amish, and The Maasai. *The Journal of Happiness Studies*, 6(3), 205-226.
3. Bradburn, N. M. (1969). *The structure of Psychological Wellbeing* . Aldine Publishing Co.
4. Erikson E. (1959). Identity and the life cycle. *Psychological Issues*, 1, 1-171.
5. Jahoda, M. (1958). *Current Concepts of Positive Mental Health*. New York: Basic Books.
6. Ryff, C. D. (1989). Happiness is everything, or is it? Explorations on the meaning of psychological well-being. *Journal of Personality and Social Psychology*, 57, 1069 – 1081.

7. Ryff, C.D., Singer, B.H. (2006). Best news yet on the six-factor model of well-being. *Social Science Research*, 35, 1103–1119.
8. Ryckman, R.M. (2008). *Theories of Personality*. Belmont Thomson Higher Education.
9. Springer, K.W., Hauser, R.M. (2006). An Assessment Of The Construct Validity Of Ryff's Scales Of Psychological Well-Being: Method, Mode And Measurement Effects, *Social Science Research* 35, 1080–1102.
10. Svence, G. (2009). *Pozitīvā psiholoģija*. Rīga: Apgāds Zvaigzne ABC.
11. Воронов, В.В., Лавриненко, О.Я. (2011). Доходы населения Латвии: уровень, дифференциация, динамика. *Социологические исследования*, 9, с. 47.

Ēriks Kalvāns	Rēzeknes Augstskola Rēzekne, Atbrīvošanas aleja 115, LV-4601, Latvija e-pasts: pf@ru.lv, yello@inbox.lv Tel.: +371 28720293
----------------------	---